

tent à St. Démétrios protecteur du village, à St. Cosma de l'Étolie, St. Nikanor et Denys. Ces trois derniers saints, sont considérés comme des médecins qui parcourent les villages en guérissant les malades gratuitement. Les croyances sur l'édification miraculeuse d'églises sont similaires aux légendes d'autres régions de la Grèce.

Une croyance très répandue entre les habitants de ce village, est que les arbres qui appartiennent à l'église sont sacrés et sont protégés par le démon (στοιχειὸ) qui les habite: Ce démon punie, ceux qui essaient de les couper ou les déraciner. Comme on punit sévèrement ceux qui essaient de voler des objets sacrés de l'église.

Parmi les coutumes agricoles, il mentionne celui de «draconta» (du dragon) qui consiste à deux petits fagot d'épis en croix, qui sont glanés à la fin, de la moisson.

Les moissonneurs en chantant et en dansant moissonnent la dernière section du champs, et avec ces épis confectionnent le «draconta» qui le portent à leur maison où l'ont gardés pendant toute l'année.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ
(16 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - 2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1968)

ΥΠΟ ΑΝΝΗΣ Ι. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Λαογραφική έρευνα πραγματοποιήθη υπ' έμου¹ από της 16 Αυγούστου μέχρι της 2 Σεπτεμβρίου 1968 εις τόν νομόν Τρικάλων, ειδικῶς εις τὰ χωρία Καλλιρρόη, Άγιοι Θεόδωροι καί εις τήν κομόπολιν Καλαμάρια. Ἡ συλλεχθεῖσα ὕλη καταγραφείσα εις τετράδιον ἐκ σελίδων 383, σχ. 8ου μεγάλου, κατετέθη εις τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας υπ' ἀριθ. 3241.

Εἰς τήν ὕλην ταύτην περιλαμβάνονται πληροφορίες περὶ τοῦ κατὰ παράδοσιν ἐνταῦθα λαϊκοῦ πολιτισμοῦ: α) ἐκ τοῦ ὕλικου βίου: περὶ τοῦ γεωργικοῦ καὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου, τῆς βιοτεχνίας (βαφικῆς κ.ἄ.), τῆς κατοικίας, τοῦ ἐνδύματος κ.λ.π. β) ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου: διὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν τελευτήν, τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, τὸ λαϊκὸν δίκαιον κ.ἄ. καὶ γ) ἐκ τοῦ πνευματικοῦ

¹ Συμφώνως πρὸς τὴν υπ' ἀρ. 58819 ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

βίου: δημώδη ἄσματα 148, ταχταρίσματα - νανουρίσματα 3, προσευχαί 2, παραδόσεις 149, αἰνίγματα 16, παραμύθια 3, παροιμίες 4 καὶ ἄλλη ὕλη, ἀναφερομένη εἰς τὴν λαϊκὴν λατρείαν, τὴν δημώδη ἱατρικὴν, τὴν ἀστρολογίαν καὶ μετεωρολογίαν, τὴν μαντικὴν, τὴν μαγείαν, ὥς καὶ εἰς δεισιδαίμονας δοξασίας καὶ συνηθείας. Ἀντιστοίχως ἐγένετο καὶ ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου τύπου Butoba Mt, ἠχογράφησις 120 μελωδιῶν δημωδῶν ἁσμάτων καὶ μουσικῆς λαϊκῶν χορῶν (ἀριθ. εἰσαγ. μουσ. ὕλης 15760 - 15879).

Εἰκ. 1. Τὸ ξυλίνον ἄροτρον.

Ἐκ τῶν ἀπασχολησάντων ἡμᾶς θεμάτων γίνεται λόγος ἐνταῦθα περὶ τινων μόνων ζητημάτων: Ἐκ τοῦ γεωργικοῦ βίου ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς τοῦ ξυλίνου ἄρότρου, τὸ ὁποῖον καλεῖται: *ξυλάλετρον*¹ ἢ *ἀλέτρι* ἢ *ἀλέτρ'*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ *κουντουριοῦ*, τῆς *χερολάβας*, τῆς *σπάθης*, τῆς *σφήνας*, τοῦ *σταβαριοῦ*, τοῦ *κλειδιοῦ*, τῆς *σκάλης*, τοῦ *λουριοῦ*, τῶν *παραβόλων* ἢ *φτερῶν*, τοῦ *ὑνιοῦ* καὶ τοῦ *ζυγοῦ* μετὰ τῶν *ζευλῶν* (βλ. εἰκ. 1, 2).

Τὸ *κουντούρι* κατασκευάζεται ἐκ κορμοῦ δρυός, ὥς καὶ παρ' Ἀρχαίοις τὸ ἔλλυμα, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ἐν ἄκρον, αἰχμηρότερον, δέχεται τὴν ὕνιν, τὸ δ' ἕτερον καταλήγει εἰς τὴν *χερολάβαν* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *χειρολαβίς*². Ἡ σπάθη κατα-

¹ Περιγράφεται ὁ τύπος τοῦ ξυλαλέτρου εἰς Καλλιρρόην Τρικάλων. Ἡ γεωργία σήμερον εὐρίσκεται ἐνταῦθα ἐν ὑποχωρήσει ἔνεκα τῆς ὀσημέραι ἐντεινομένης δασικῆς ἐκμεταλλεύσεως· οὕτως εἰς τὸ χωρίον ὑπάρχει μόνον ἐν ξυλάλετρον.

² Βλ. Πολυδεύκ., Α, 252.

σκευαζομένη ἐκ ξύλου τῆς ἀσφενδάμου εἶναι εἰς τὴν μορφὴν μᾶλλον πλατεῖα, στερεομένη δὲ μὲ σφήνα¹ συγκρατεῖ τὸ *κουντούρι* καὶ τὸ *σταβάρι* ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται ὑπεράνω διὰ διανοιχθείσης ὀπῆς. Ἡ σπάθη φέρει ἔτι τρῆμα, εἰς ὃ τίθεται ξύλινος ἥλος. Δι' αὐτῆς ρυθμίζεται καὶ κρατεῖται σταθερῶς ἡ θέσις τοῦ *σταβριοῦ* καὶ τοῦ *κουντουριοῦ*.

Τὸ *σταβάρι* ἐκ ξύλου ἐλάτης ἐξαρθᾷ ἀπὸ τὸν ζυγὸν διὰ τῆς *σκάλης*, περιδεδεμένης διὰ δερματίνων ἢ μαλλίνων ἱμάντων ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ. *Κλειδί* καλεῖ-

Εἰκ. 2. Τμήμα τοῦ ἀρότρου.

ται ἥλος ἐκ ξύλου, ὁ ὁποῖος ἐντιθέμενος εἰς τρῆμα κείμενον παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ *σταβριοῦ* χρησιμεύει, ὥπως δεχθῇ τὴν *σκάλην* δι' ἧς συνδέεται ὁ ζυγὸς μετὰ τοῦ *σταβριοῦ*. Ἡ *σκάλη* ἐκ ξύλου κέδρου συνδέει τὸ *σταβάρι* καὶ τὸν ζυγὸν διὰ τῶν *λουριῶν*. Τὸ *λουρί* ἢ τὰ *λουριά* κατασκευάζονται κυρίως ἐξ ἐρίου αἰγὸς κεκλωσμένου πρῶτον καὶ εἶτα πλεκομένου διὰ τῆς χειρὸς ὡς πλόκαμος (πλεξίς) ἢ ἐκ δέρματος (προβιάς). Διὰ τούτων συνδέεται ἡ *σκάλη* μετὰ τοῦ ζυγοῦ. Ὅμοίως καλοῦνται τὰ ἐξαρτήματα ταῦτα εἰς Αἰτωλίαν (δύνανται νὰ εἶναι δερμάτινα καὶ σιδηρᾶ)²,

¹ Τεμάχιον ξύλου ἢ σιδήρου, σχήματος ἀκανονίστον τριγώνου δι' οὗ τὸ *σταβάρι* στερεοῦται ἐπὶ τοῦ *κουντουριοῦ* καὶ τῆς *σπάθης*. Ὅμοίως καλεῖται καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ, Νάξῳ καὶ Κρήτῃ (βλ. *Δημ. Λουκοπούλου*, ἐνθ' ἄν., σ. 20. Κ. Α. ἀρ. 663, σ. 36, 1924, ἀρ. 433, σ. 24, 1891).

² Κ. Α., ἀρ. 869, σ. 228, 1902, ἀρ. 868, σ. 17, 1927. Ἐνταῦθα καλοῦνται καὶ *λωριά*. (βλ. *Δημ. Λουκοπούλου*, ἐνθ' ἄν., σ. 17).

Ἄρταν¹, Χαλκιδικήν², Τριφυλλίαν³, Ἄνδρον⁴· εἰς ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας καλοῦνται *ζευγόσκοινα*⁵ ὡς καὶ εἰς Λακωνίαν⁶, Σούλι⁷, Κύθνον⁸, Μέγαρα⁹ καὶ Ἡπειρον¹⁰. Εἰς Κῶν καλοῦνται *λουῖρα*¹¹.

Τὰ *παράβολα*¹² ἢ *φτερά* ἐκ ξύλου πλατάνου προσαρμόζονται εἰς τὸ *κουντούρι* παρὰ τὴν ὕνιν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀννιψώσεως καὶ διαχωρισμοῦ τοῦ χόματος. Πλὴν τοῦ τύπου *παράβολα* (Θεσσαλία¹³, Ἡπειρος¹⁴, Αἶνος¹⁵, Κύθνος¹⁶, Αἰτωλία¹⁷, Σῦρος¹⁸, Σέριφος¹⁹, Στερεὰ Ἑλλάς²⁰), ἀπαντᾷ καὶ τὸ ὄνομα *παράβολος*, *παράβουλον* (Εὐβοία²¹, Θράκη²²), *παράβουλον* (Σάμος)²³, *περάβολο* (Μεσσηνία)²⁴, *παραβόλι*,

¹ Κ. Λ., ἀρ. 454, σ. 104, 1923.

² Κ. Λ., ἀρ. 769Α, σ. 244, 1920, ἀρ. 769Β, σ. 247, 1920.

³ Κ. Λ., ἀρ. 396, σ. 437, 1894.

⁴ Κ. Λ., ἀρ. 771Α, σ. 14, 1918. Εἶναι γνωστὰ καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *ζευγόσκοινα* (Κ. Λ., ἀρ. 771Α, σ. 14).

⁵ Κ. Λ., ἀρ. 669, σ. 22, 1924.

⁶ Κ. Λ., ἀρ. 446, σ. 80, 1895.

⁷ Κ. Λ., ἀρ. 976, σ. 708, 1933.

⁸ Κ. Λ., ἀρ. 714, σ. 152, 1925.

⁹ Κ. Λ., ἀρ. 889, σ. 115, 1915.

¹⁰ Κ. Λ., ἀρ. 320, σ. 8, 1880, ἀρ. 420, σ. 53, 1923.

¹¹ Βλ. Ἀναστ. Γ. Βρόντη, ἔνθ' ἀν., σ. 211-212.

¹² Ὀνομάζονται οὕτως ἐπειδὴ εἶναι παρεμβεβλημένα ἀνὰ δύο ἐπὶ τοῦ ἐλύματος (Βλ. Π. Α. Φουρλίκη, ἔνθ' ἀν., σ. 364).

¹³ Βλ. Π. Α. Φουρλίκη, ἔνθ' ἀν., σ. 361, Κ. Λ., ἀρ. 669, σ. 50, 1924.

¹⁴ Κ. Λ., ἀρ. 422, σ. 176, 1908, ἀρ. 420, σ. 53, [1922].

¹⁵ Βλ. Π. Α. Φουρλίκη, ἔνθ' ἀν., σ. 361.

¹⁶ Κ. Λ., ἀρ. 702, σ. 1, 2 [1925], ἀρ. 714, σ. 387, [1925].

¹⁷ Βλ. Δημ. Λουκοπούλου, ἔνθ' ἀν., σ. 20. Κ. Λ., ἀρ. 868, σ. 17, 1927. Ἐνταῦθα φέρονται καὶ ὑπὸ τοὺς τύπους *παράβουλον* καὶ *φτερά* (βλ. Δημ. Λουκοπούλου, ἔνθ' ἀν., σ. 20, Κ. Λ., ἀρ. 785, σ. 11, 1921-1922, ἀρ. 402, σ. 238, 341 [1922]).

¹⁸ Κ. Λ., ἀρ. 773, σ. 185, 1919.

¹⁹ Κ. Λ., ἀρ. 960, σ. 245, [1923].

²⁰ Κ. Λ., ἀρ. 468, σ. 8, 1902, Ἱστορ. Λεξ. χφ., ἀρ. 827, σ. 238. Εἶναι γνωστὸς καὶ ὁ τύπος *παράβουλα* (Ἱστορ. Λεξ. χφ., ἀρ. 718, σελ. 22).

²¹ Κ. Λ., ἀρ. 713, σ. 115, 1925, ἀρ. 417, σ. 50, 1912, Ἱστορ. Λεξ. χφ., ἀρ. 499, σ. 63, ἀρ. 799, σ. 47.

²² Ἱστορ. Λεξ. χφ., ἀρ. 725Β, σ. 79.

²³ Κ. Λ., ἀρ. 753, σ. 420, 1925, ἀρ. 391, σ. 364, 1921.

²⁴ Κ. Λ., ἀρ. 456, σ. 195, [1923].

παράβουλας, παράβολο, παράβολος καὶ φτερά (Τῆνος)¹, περιβολάδα (Μέγαρα)², παρασπάθια, παρώφτι (Κάρπαθος)³, φτερά (Κυπαρισσία⁴, Λεντεκάδα⁵, Ἄρτα⁶, Λακωνία⁷, Παραμυθιά⁸, Καλάβρυτα, Κεφαλληνία, Τριφυλία⁹, Χίος¹⁰, Λεπενού¹¹, Βούρβουρα Κυνουρίας¹²), φτερά καὶ φτερίτης (Κύπρος)¹³, φτερωτή (Νάξος)¹⁴, παρώτια (Καπαδοκία¹⁵), παρούτια (Κρήτη, Μῆλος)¹⁶, παροῦτιθες καὶ παρούτα (Κῶς)¹⁷, μπαρούτι (Κίμωλος)¹⁸, μπαρούτι καὶ παρούτι (Ρόδος)¹⁹, παρσότη (Σίφνος)²⁰, ἀπὶ (Ἄνδρος)²¹, παράβολο (Ἰος)²², παράβιλον (Σκόπελος, Ἀλόννησος)²³ καὶ ἄλλως ἐν ἄλλοις τόποις²⁴.

Τὸ σπουδαϊότερον τῶν ἑξαρτημάτων τοῦ ἀρότρου εἶναι τὸ ἐννι²⁵ καὶ ὕνιν (διὰ τοῦ δευτέρου ὀνόματος εἶναι γνωστὴ ἡ ὕνις εἰς πλεῖστα μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου).

¹ Κ. Λ., ἀρ. 948, σ. 172, 246, [1922], ἀρ. 947, σ. 13, [1929]. Ἱστορ. Λεξ. χφ., ἀρ. 824, σ. 41, 281, 299.

² Κ. Λ., ἀρ. 637, σ. 71, 1883.

³ Βλ. Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρον, ἐνθ' ἄν., σ. 22. Κ. Λ., ἀρ. 397, σ. 14, 15, 1890, ἀρ. 431, σ. 215, 1893.

⁴ Κ. Λ., ἀρ. 443, σ. 46, 1914.

⁵ Βλ. Π. Α. Φουρίκη, ἐνθ' ἄν., σ. 361. Κ. Λ., ἀρ. 396, σ. 443, 1894.

⁶ Κ. Λ., ἀρ. 454, σ. 104 [1923].

⁷ Κ. Λ., ἀρ. 446, σ. 80, 1895.

⁸ Κ. Λ., ἀρ. 53, σ. 43, 1902, ἀρ. 883, σ. 14, 1927.

⁹ Βλ. Π. Α. Φουρίκη, ἐνθ' ἄν., σ. 361.

¹⁰ Κ. Λ., ἀρ. 117, σ. 159, [1919].

¹¹ Κ. Λ., ἀρ. 709, σ. 13, [1925].

¹² Κ. Λ., ἀρ. 784, σ. 272, 1921.

¹³ Κ. Λ., ἀρ. 339, σ. 9, 1919, ἀρ. 347, σ. 86, [1921], ἀρ. 950, σ. 92, 1921.

¹⁴ Κ. Λ., ἀρ. 663, σ. 37, [1924], ἀρ. 703, σ. 30, 1919.

¹⁵ Κ. Λ., ἀρ. 352Γ, μέρ. 2ον, σ. 29, 1884 - 85.

¹⁶ Κ. Λ., ἀρ. 450, σ. 48, [1923], ἀρ. 443, σ. 23, 1891.

¹⁷ Βλ. Ἀναστ. Μ. Καραναστάση, ἐνθ' ἄν., σ. 210. Κ. Λ., ἀρ. 58, σ. 63, 1919.

¹⁸ Κ. Λ., ἀρ. 779, σ. 296, 1920.

¹⁹ Κ. Λ., ἀρ. 751, σ. 20, [1925]. Ἀναστ. Γ. Βρόντη, ἐνθ' ἄν., σ. 108.

²⁰ Κ. Λ., ἀρ. 655, σ. 47, [1924].

²¹ Κ. Λ., ἀρ. 771Α, σ. 5, 1918.

²² Ἱστορ. Λεξ. χφ., ἀρ. 779, σ. 47.

²³ Ἱστορ. Λεξ. χφ., ἀρ. 758, σ. 185.

²⁴ Βλ. Π. Α. Φουρίκη, ἐνθ' ἄν., σ. 361 - 364.

²⁵ Κ. Λ., ἀρ. 886, σ. 158, [1928].

‘Ο ζυγός’¹ (βλ. φωτ. 3-4) κατασκευάζεται ἐκ φυλλουριᾶς αἱ δὲ ζεῦλαι ἐκ κρανέας, προσδένονται δ’ εἰς τὸν ζυγὸν τὸ πλεῖστον διὰ μαλλίνου ἱμάντος.

Αἱ ζεῦλαι μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν ἀπαντῶνται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν

Εἰκ. 3. Δὲ ζεῦλαι καὶ ὁ ζυγός.

περίοδον*. Εἰς τοὺς λοιποὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος καλοῦνται ζεῦλα, ζεῦλες (πλεῖστοι τόποι), ζζεῦλες (Σύμη)³, ζευγλὶν καὶ ζεῦλῃ (Πόντος, Ὁρδόν, Ἀραβάνιον)‘

¹ Ὁ ζυγὸς φέρεται ὑπὸ τοὺς τύπους ζυγός (πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος), ζῆγ’ (Ἀραβάνιον Πόντου), ξεγός (Χίος), ζυός (Σῦρος, Κύπρος, Κύθνος, Σίφνος, Κάρπαθος, Κῶς, Ἀμοργός), ζύος καὶ ζυός (Ρόδος), ζζυός (Σύμη), ζζυγός (Καρδάμυλα Χίου), ζ’γός (Αἰτωλία, Τήνος), ζουγός (Μέγαρα), ζωγόνιν (Πόντος), ποινητρούκιν (Λειβήσιον Μ. Ἀσίας) κ. ἄ. (Κ. Λ., ἀρ. 314, σ. 34, 1891, ἀρ. 692, σ. 14, 1918, ἀρ. 773, σ. 80, 1919, ἀρ. 339, σ. 9, 1919, ἀρ. 347, σ. 86, [1921], ἀρ. 714, σ. 155, 1920, ἀρ. 702, σ. 1, 2, [1925], ἀρ. 665, σ. 18, 1904, ἀρ. 431, σ. 205, 1893, Μ. Γ. Μιχαηλίδου *Νουάγου*, ἐνθ’ ἀν., σ. 22, Ἀναστ. Μ. Καραναστάση, ἐνθ’ ἀν., σ. 211, Κ. Λ., ἀρ. 503, σ. 41, [1924], ἀρ. 751, σ. 46, [1925], Ἀναστ. Γ. Βρόντη, ἐνθ’ ἀν., σ. 108-109, Κ. Λ., ἀρ. 146, σ. 80, 1910, ἀρ. 117, σ. 159, [1919], ἀρ. 785, σ. 11, 1921-1922, ἀρ. 402, σ. 88, 1922, ἀρ. 948, σ. 79, 1922, ἀρ. 889, σ. 117, 1915, ἀρ. 119, σ. 232, [1919], ἀρ. 875, σ. 82, 1889.

² Βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. 5, ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 256.

³ Κ. Λ., ἀρ. 146, σ. 80, 1910.

⁴ Κ. Λ., ἀρ. 119, σ. 227, [1919], ἀρ. 329, σ. 10, 1890, ἀρ. 314, σ. 34, 1891.

ζίβα (Τσακωνιά)¹, ζεύγλα (Σκοπός², Ἀνακού Μ. Ἀσίας³, Νάξος)⁴, ζεῦγλες (Ζουπάνιον Σισανίου⁵, Μηχανιώνα Κυζίκου)⁶, ζέχλα (Τήνος)⁷.

Ἐκ τῶν παραδόσεων ἐνταῦθα ἀναφέρονται αἱ περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς ἀνδρειωμένων, γιγάντων⁸.

Εἰκ. 4. Προσόδους, τοῦ ζυγοῦ.

1. «Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν πέθαιναν. Αὐτοὶ ἦταν πολὺ δυνατόι καὶ ψηλοί. Αὐτοὶ πέθαιναν μονάχα ἅμα σκόνταβαν καὶ ἔπεφταν κάτω δὲν μπόραγαν μετὰ τὰ ξανασηκωθοῦν. Ἀπὸ τότε ἔμεινε ἡ παροιμία «Μὰ τὸ σκονταμό». (χφ. 3241, σ. 139 Ἀγιοι Θεόδωροι).

2. «Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦταν πολὺ δυνατόι καὶ μπορούσαν καὶ σ'κῶναν βάρ' πουλλά. Τὰ κάστρα πῶχ'νι χτίσ' ἔχ'νι μεγάλα κουτρώνια, δὲν ἦταν σὰν καὶ ἐμᾶς ψόφι'. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν πέθαιναν, αὐτοὶ σκόνταβαν καὶ ἔπιφταν κάτω

¹ Κ. Λ., ἀρ. 707, σ. 21, [1925].

² Κ. Λ., ἀρ. 155, σ. 34, 1893.

³ Κ. Λ., ἀρ. 871, σ. 12, [1927].

⁴ Κ. Λ., ἀρ. 703, σ. 30, 1919.

⁵ Κ. Λ., ἀρ. 214, σ. 128, 1895.

⁶ Κ. Λ., ἀρ. 209, σ. 5, 1877.

⁷ Κ. Λ., ἀρ. 947, σ. 7, 1929, ἀρ. 948, σ. 78, [1922].

⁸ Γίνεται λόγος ἐνταῦθα καὶ περὶ τινων παραδόσεων ἐκ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1967 ἀποστολῆς μου εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν.

κι ἅμα σκόνταβαν κ' ἐπιφταν κάτ' δὲν μπόραγαν νὰ σ'κωθοῦν. Ἀπ' αὐτοὺς ἔμεινε μέχρι σήμερα ἡ παροιμία «Μὰ τοὺν κακὸν τοὺν σκουνταμόν» (χφ. 3241, σ. 5. Καλλιρρόη).

3. «Στὴ Λακκοπούλα (βορ. δυτ.) 'κεῖ ἦταν, οἱ δυνατοὶ ἀνθρώπ', πὺν ἦταν μιγαλόσωμ' κι μποροῦσαν μ' ἓνα βῆμα νὰ ἀμπ'δήσουν μιγάλον τόπου. Αὐτοὶ ἦταν οἱ Ἑλληνες» (χφ. 3212, σ. 51. Ἅγιος Προκόπιος 1967).

4. «Αὐτοὶ πῶχτισαν τὸ κάστρον στοὺ Παλιόκαστρον (νοτ. τοῦ χωρίου) ἦταν δυνατοὶ ἀνθρώποι. Ἦταν Ἑλληνες. Αὐτοὶ ἦταν ἡ πουλὺ ψηλοὶ ἡ κονντοί, ψηλοὶ κι μαλλιαροὶ ἡ κονντοί, πὺν δταν πιρπατοῦσαν βούλιαζι οὐ τόπους». (χφ. 3212, σ. 27, Πύλη).

5. «Υπάρχουν κτίσματα ἀπὸν κάστρα. Στὴ Λακκοπούλα (βορ. δυτ.) πού'νι κάστρον τὸ 'χτισαν μιγαλόσωμ' ἄθρωπ', οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες πού'τανι πουλὲ δυνατοί. Ὅταν τὰ 'χτιζαν οὐ ἓνας ἦταν στοὺν Ἰταμον καὶ οὐ ἄλλους στοὺ Παλιόκαστρον (δυτ.) στὸ θ'κό μας Παλιόκαστρον, κι φονάζ' οὐ ἓνας στοὺν ἄλλον: δῶσ' μ' τοὺ τσόκι σ' (= σφυρί) κι οὐ ἄλλους τοὺ πέταξι κι τό 'δουσι ἀπὸ τοὺ ἓνα μέρους στοὺν ἄλλον ἀπαναθὲ πὺν ἦταν, ἦταν τότε πουλὲ δυνατοί». (χφ. 3212, σ. 42. Ἅγιος Προκόπιος).

6. «Τὰ ρεῖχ' τὰ 'φτειασαν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες πού'σαν δυνατοί, δὲν σ'κῶσαν τότε αὐτὰ τὰ κοντροῖνια τίπουτὰ βίτσια» (χφ. 3212, σ. 33 Πύλη).

Παραδόσεις ὁμοίως ἀναφέρουσαι περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς σωματικῆς ρώμης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν Καρδίτης (Σμόκοβον¹, Ρεντίαν²), εἰς Θράκη³, Αἰτωλίαν (Καλαβρυτα)⁴, Τρίπολιν⁵, Βούρβουρα Κυνουρίας⁶, Σφακιά⁷, Ἰθάκην⁸, Νάξον⁹, Κάλυμνον⁸ κ. ἄ. ⁹.

¹ Κ. Λ., ἀρ. 2301, σ. 177 καὶ 176 (συλλ. Δ. Λουκάτου, 1959).

² Κ. Λ., ἀρ. 2301, σ. 467 (συλλ. Δ. Λουκάτου, 1959).

³ Κ. Λ. ἀρ. 2392, σ. 41 (συλλ. Στεφ. Δ. Ἡμέλλου, Ἀβδηρα Θράκης 1961).

⁴ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 52-53.

⁵ Κ. Λ., ἀρ. 763, σ. 243 (συλλ. Γ. Παπανδρέου, 1918).

⁶ Κ. Λ., ἀρ. 2255, σ. 207-208 (συλλ. Γρηγ. Δημητροπούλου, 1956).

⁷ Κ. Λ., ἀρ. 784, 2. 230 (συλλ. Κ. Α. Ρωμαίου, 1921).

⁸ Κ. Λ., ἀρ. 120, σ. 37 καὶ 40, 1908.

⁹ Κ. Λ., ἀρ. 884, σ. 63 (συλλ. Σπύρου Ν. Μουσοῦρη, 1928).

⁷ Κ. Λ., ἀρ. 1535, σ. 20 (συλλ. Δ. Οἰκονομίδου, Ἀπειρανθος 1934), Κ. Λ., ἀρ. 2342, σ. 23 (συλλ. Στεφ. Δ. Ἡμέλλου, Ἅγιοι Ἀπόστολοι Μελάνων, 1960).

⁸ Βλ. Παν. Ζερβοῦ, Παραδόσεις Ἱστορ. Παραμυθολογήματα, προλ. στοιχειά, κακὰ πνεύματα, Δωδεκαν. Ἀρχ. 3 (1958), σ. 264.

⁹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἄν., σ. 53-56, 58, Johann. Theoph. Kakridis, Die alten Hellenen im neugriechischen Volksglauben, München 1967, σ. 9 κ.ξξ.

Ἡ σωματικὴ τῶν Ἑλλήνων ἰσχὺς εἶναι κατὰ πολὺν ὑπερτέρα τῆς τῶν σημερινῶν. Οὗτοι (οἱ σημερινοὶ) κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν εἶναι «ψόφιοι», ἀδυνατοῦντες νὰ ἐκτελέσουν ἔργα, ὡς οἱ πρόγονοὶ των.

Ἡ πίστις εἰς τὸν λαὸν περὶ τοῦ παρελθόντος ὥς καλυτέρου τοῦ παρόντος¹ ὑπῆρχεν ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Ἀρχαιότητα² ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις σήμερον λαοῖς³.

Οἱ «Ἑλληνες» ἠδύνατο νὰ κατασκευάσουν τὰ διὰ πελωρίων ὀγκολίθων ἐκτισμένα κάστρα, νὰ μετακινοῦν εὐχερῶς τούτους καὶ νὰ ῥίπτουν εἰς μακρινὰς ἀποστάσεις ὅ,τιδήποτε⁴.

Τὰ σχετικὰ περὶ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἐκ πτώσεως⁵ ὁμοιάζουν πρὸς τὰ περὶ Σαρανταπήχων⁶. Παρόμοιαι διηγήσεις ἀπαντοῦν καὶ παρὰ τοῖς Βουλγάροις⁷.

Ἐκ τῶν τοπικῶν θρησκευτικῶν καὶ λατρευτικῶν συνηθειῶν ἀναφέρομεν τὰς περὶ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων.

α) «Μιὰ γ'ναῖκα ἦταν ἀφ' τὰ Κοντσομούλια (τὰ Τρίκαλα μέσα)· αὐτὴ ἦταν κ'λὴ καὶ τὴν πῆρι οὐ ἄντρας τ'ς στοὺν ὄμο, νὰ τὴ φέρ' ἀπ'άν' στοὺν αἰ Θόδωρου. Ἦρθαν στοὺν αἰ Θόδωρ'· κείνου τοῦ βράδ' ἡ ξύπνια ἄλλα δύο. Τὴν τρίτη μέρα τοῦ βράδ' τὴν εἶπυ οὐ αἰ Θόδωρας νὰ σ'κώθῃ· νὰ πάη στὰ Τρίκαλα, στοὺ σπῖτι τ'ς. Εἶχε γίν' καλά». (χφ., σ. 191)

Ἡ σχετικὴ λέγεται κατ' ἡ παροιμία «κάθε πρὸς αἰ καλότερα» (βλ. Κ. Χονδροζιάδου, Παροιμῖαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Πετροχωρίου (Τσακηλίου) Μετρῶν, Θρακ., τόμ. ΙΣΤ' (1941), σ. 248. Γ. Δρακίδου, Ροδιάκα, Ἀθήναι 1937, σ. 187. Ἐμμ. Μανωλάκη, Καρπαθιακά, ἐν Ἀθήναις 1896, σ. 285, ἀρ. 258. Ἀ. Κριάρη, Πλήρης συλλογὴ Κρητικῶν δημοδῶν ᾠσμάτων κλπ., ἐκδ. Β', ἐν Ἀθήναις 1920-21, σ. 401. Ν. Γ. Κυριαζῆ, Κυπριακαὶ παροιμῖαι, ἐν Λάρνακι 1940, σ. 217. Νίκης Πέρδικα, Σκύρος, τόμ. Β', Ἀθήναι 1943, σ. 69 κλπ.

¹ Ἰλ. Α, 206-272. Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμέρ, 109 κ.ἐξ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, Νεοελληνικὴ μυθολογία, Μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 501 ἐξ.

² Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Β', 1904, σ. 730.

³ Ἡ πίστις αὕτη ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. (βλ. Βιργ. Αἰν. XII, 896-902, Ὅμ. Ἰλ. Ε 302-310, Υ 285-289 κ. ἀ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, ἐνθ' ἀν., σ. 731-732), ὡς καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. (βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 730. Τοῦ αὐτοῦ, Νεοελλ. μυθολ. Β', 1874, σ. 504.

⁴ Σχετικαὶ παραδόσεις εἶναι γνωσταὶ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας κ.ἀ. (βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις Α', 1904, σ. 52, ἀρ. 89. Κ. Λ., ἀρ. 2301, σ. 258 (συλλ. Δ. Λουκάτου, Θραψίμι Καρδίτσης 1959). Κ. Λ., ἀρ. 1146, σ. 251 (συλλ. Δ. Πουλάκη, Ἀλμυρὸς Βόλου 1824) ἀναφέρεται ὁ ὄρκος «μὰ τὸ σκονταμό».

⁵ βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις Ἑλλήσι, ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 97-98. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., Β', σ. 749-751.

⁷ βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἀν., σ. 749-750.

β) «Έχ'μι ἀκ'στά ἀπ' τ'ς παπποῦδης μας ὅτ' ἕνας νιὸς μιὰ βουλὰ ἦτανι παράλυτους κ' οἱ ἅγιοι Θεόδωροι κόσιβαν (= ἔτρεχαν) κί μι τ' ἄλογγα τ'ς τὸν πάτ'σαν κ' ἔγινι ἀμέσους καλὰ» (χφ., σ. 193).

γ) «Ἄμα ἦρθι ἰδῶ οὐ ἅγιους Θεόδωρους, οὐ ἕνας ἦρθι ἀπ' τὸν Παλαμᾶ',

Εἰκ. 5. Τὸ ἶχνος τοῦ ἱατρῶν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου.

πάτ'σι κ' ἔμεινι ἢ πατ'σὰ ἀπ' τ' ἄλογγα τ' κί ἀπὸν κουντὰ ἐφτειασι τὸ ἀσκη-
ταριὸ τ' κ'εῖ δίπλα» (χφ., σ. 193) (βλ. εἰκ. 5).

δ) «Κάποτε ἕνας Τσαβέας (ἐπὶων. Τσαβέας) γέρος πῆγι νὰ κόψ' ξύλα, πουρνάργια, πὺν ἦταν τῆς μονῆς καὶ τότε οὐ γούμενους θύμουσι καὶ πῆγι νὰ πιτάξ' τὴν εἰκόνα τῶν Ἁγίων Θεοδώρων κάτ' κί ἀμέσους τὰ βουβάλια πού 'ταν ζιμένα στοὺν ἀρ'μπὰ φόφ'σαν κ' ἔτσ' οἱ ἅγιοι φτειάσαν τὸν θάμα τ'ς» (χφ., σ. 194).

ε) «Οἱ ἅγιοι Θεόδωροι φτειάνουν πονλλὰ θαύματα. Ἕνας Πανάγους εἶχι τρακόσα πρόβατα καὶ τὰ εἶχι στοὺ λημέρ' ἱκεῖ γύρου ἀπ' τοῦ μαναστήρ' τ' αἱ Θεόδωρ'. Τὸν ἔκανι παρατήρ'σι οὐ γούμινους νὰ φνύ' τὰ πρόβατα, ἀλλὰ οὐ Πανάγους δὲν ἄκουγι τ'ς ἐντολὲς τοῦ γούμενου κι οὐ γούμινους παρακάλαγι νὰ

¹ Ὅσον ἡδυνήθην νὰ ἐρευνήσω δὲν εὑρον ἅγιον Θεόδωρον ἢ Θεόδωρον καταγόμε-
νον ἢ γεννηθέντα εἰς Παλαμᾶ. Ἴσως πρόκειται περὶ τοπικοῦ ἁγίου ἢ μοναχοῦ, ὅστις
ἡσκήτευσεν ἐνταῦθα φέρων τὸ ὄνομα Θεόδωρος, τούτου δ' ἡ λατρεία ἔχει συνδεθῇ πρὸς
τὴν τοῦ Τήρωνος. Κατὰ πληροφορίας ἐκ τῶν γεροντοτέρων τῆς περιοχῆς τὸ μονύδριον
ὑπῆγετο εἰς τὴν μονὴν Ἁγίου Στεφάνου Μετεώρων, ὑπῆρχεν δὲ ἡγούμενος εἰς αὐτό, ὅστις
ἐδίδεν ἀναφορὰν εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ἡ ἐδαφικὴ ἔκτασις τοῦ χωρίου Ἁγιοὶ Θεόδωροι ἀνήκεν εἰς τὸ μονύδριον, τῆς
ὁποίας ἀπαλλοτριώσεις ἐγένετο τῷ 1923 (χφ., σ. 193 - 194).

τιμωρηθούν, ἀλλὰ τίποντα κὶ τότε κὶ οὐ γούμινους πῆρι τὴν Ἀγία τῶν Ἀγίων νὰ τὴν πιτάξ᾽ κάτω κὶ ἀμέσως πλάγιασαν χάμου τὰ πρόβατα καὶ δὲν σ' κώνουνταν νὰ βουσκίσουν. Ἔδειξε τοὺν θάμα τ'ς. Ἀλλὰ τοὺν δεῖπνον παρουσιάστ' κὶ οὐ ἅγιους κὶ τοὺν χτύπ'σι τοὺν γούμινου κὶ τοὺν εἶπε: Ἄλλ' βουλὰ νὰ μὴ τοὺ ξαναφτειάσῃς αὐτό· τό 'χς φτειάσ' πουλλὲς βουλὲς κὶ νὰ μὴ τοὺ ξανακάν'ς, γιατί ἔτυχα νὰ εἶμι ἔδω κ' ἔδειξα τοὺ θάμα μ'» (χφ., σ. 194-195).

Εἰκ. 6. Τὸ μοναστήριον τῶν Ἀγίων Θεοδώρων

ς) «Μιὰ βουλὰ πῆρι φωθχιά τοὺ μαναστήρ' κὶ καίγονταν. Ἐπιασ' ἀπ' τοὺ μπουχαρὶ ἢ φωθχιά κὶ τότε ἀμέσους ἕνας Θόδουρους Χοῦτος ἀνέβ' κὶ ἀπάν' στὴ σκιπὴ κὶ τοὺν βόηθ'σαν κὶ ἄλλ' κ' ἔσβησι τὴ φωθχιά, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ Χοῦτος μὸλ'ς ἔσβησι τὴ φωθχιά παραπάτ'σι κὶ κριμάστ' κὶ νὰ πέσ' κάτω νὰ σκοιουνοθῇ κὶ τοὺν κράτ'σι οὐ ἅγιους στοὺν ἄερα σχιδόν, πιάστ' κὶ ἀπὸ μὴν κираμίδα καὶ σιγά, σιγά ἀνέβ' κὶ στὴ σκιπὴ τοῦ μαναστηριοῦ καὶ γλύτουνσι. Ἦταν θαῦμα τ' ἁγίου» (χφ., σ. 195) (βλ. εἰκ. 6-7).

ζ) «Στοὺν ἅγιον Θόδουρον μέσα ἔχ' ἕνα κουτρὼν' αὐτὸ εἶναι κάτ' στὴ σκίτ'. Ἀπ' τοῦ κουτρὼν' αὐτὸ ξόνουμι λίγον κὶ τό 'χ'μι γιὰ φυλαχτ'κό. Μὲ τὴ σκόν' φτειάν'μι κὶ χαῖμαλάκ'» (χφ., σ. 193).

Αἱ παραδόσεις (α'-ε') εἶναι σχετικαὶ πρὸς τὰ θαύματα τοῦ Ἀγίου καὶ τὸν

βίον αὐτοῦ. Τὸ θέμα περὶ τοῦ ἵχνους τῆς ὀπλῆς τοῦ ζώου του εἶναι κοινὸν καὶ εἰς ἄλλας ἀγιολογικὰς καὶ μὴ διηγήσεις¹.

Ἡ πανήγυρις τῶν Ἀγίων Θεοδώρων εἰς τὸ δμῶνυμον χωρίον εἰς τὴν ὁποίαν μετέχει καὶ πλῆθος κόσμου ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ κωμοπόλεων ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς τῆς α' ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν καὶ διαρκεῖ μέχρι

Εἰκ. 7. Τὸ τμήμα τῆς στήλης τοῦ μοναστηρίου
ἐνθα ἔλαβε χώραν τὸ θαῦμα.

καὶ τῆς Κυριακῆς. Τὴν πρωτὰν τοῦ Σαββάτου, ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, μετὰ τὸ πέρασ τῆς θείας λειτουργίας εὐλογεῖται τὸ ὕψωμα τοῦ «*Αἰ Θεodώρ*»², δίσκος μὲ ἐψημένον σῖτον (κόλλυβα), ὅστις ἔχει παρασκευασθῇ φροντίδι τῆς ἐκκλησίας, «*τοῦ φτειάχῃ*» αὐτὸ τοῦ *σ'τάρ*» τοῦ *μαναστήρ*». Ἀπὸ τὸ ὕψωμα τοῦτο παραλαμβάνουν πάντες μερικoὺς κόκκους σίτου διὰ μαντικoὺς σκοποὺς. Δι' αὐτῶν μαντεύονται οἱ νέοι καὶ κυρίως αἱ νεάνιδες περὶ τοῦ μέλλοντος συζύγου των. Οἱ ἐκ τῶν ἐγγάμων λαμβάνοντες ἀπὸ τὸ ὕψωμα παραδίδουν τὰ κόλλυβα εἰς ἀγάμους. Οἱ ἄγαμοι τοπο-

¹ Βλ. Ἀννης Ι. Παπαμιχαήλ, Ἐκθεσις λαογραφικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρδίτσης, Ε. Κ. Α., τόμ. ΙΗ' - ΙΘ' (1965 - 1966), ἐν Ἀθήναις 1967, σ. 241 - 242.

² Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν κομίζονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρόσφορον καὶ πινάκια περιέχοντα ἐψημένον ὕφ' ἐκάστης οἰκογενείας σῖτον, τῆς ὁποίας μέλος φέρει τὸ ὄνομα Θεόδωρος, καλούμενα ὕψωματα, ὡς γίνεται καὶ μὲ κάθε ἑορτήν. Ταῦτα ὑψοῦνται μετὰ τὸ πέρασ τῆς θείας λειτουργίας. Ἡ εὐλογία δὲ τελεῖται χωριστὰ οὐχὶ μετὰ τοῦ ὕψωματος τοῦ ἁγίου.

θετοῦν τοὺς κόκκους τοῦ σίτου ἐκ τοῦ ὑψώματος ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν των ἐπάδοντες :

Ἄγιε Θόδωρε
αὐτοῦ πὺν πᾶς
καὶ τὶς μοῖρες συναντᾷς,
ἂν δῆς καὶ τῇ δικιά μου,
πές της νὰ ῥθῃ στ' ὄνειρό μου,
νὰ μοῦ πῇ κὶ τ' ὄνομά της.
ἢ Ἄγιοι Θόδωροι, καλοὶ,
καλοὶ θαυματουργοί·
ῥκεῖ στὴν ἔρημο πὺν πᾶτε
καὶ τὶς τύχης συναντᾷτε,
ἂν δῆτε καὶ τῇ δική μου,
τὴν ἀποχαιρετᾷτε.
Ἄν τὴν ἰδῆτε νὰ κάθεται,
πές της νὰ σηκωθῇ,
καὶ ἂν τὴν ἰδῆτε νὰ τρεῖται,
πές της νὰ κἀνὴ γρήγορα. (Χφ., σελ. 118-119)

Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ πανελληνίου μαντικῆς συνηθείας¹. Τὸ ἰδιάζον εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἔγκειται ὅτι ὁ σίτος πρὸς μαντικὸν σκοπὸν παρασκευάζεται φροντίδι τῆς ἐκκλησίας καὶ εἶναι ὁ δίσκος «τ' αἱ Θεodώρ»².

Τὴν Κυριακὴν μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας λειτουργίας λαμβάνει χώραν ἔξωθι τῆς ἐκκλησίας χορὸς μέχρι ἐσπέρας, ὁ χορὸς «τ' αἱ Θεodώρ» καθ' ὃν ἄζεται τὸ ἄσμα «τ' αἱ Θεodώρ».

Κάτου στοὺν ἅγιον Θόδωρου στοὺν ἅγιον Κουσαντίνου
πανηγυρίζει γίνονται στοὺν ἅγιον Κουσαντίνου
τοὺ πανηγύρ' ἦταν πούλν κὶ τοὺ νιρὸ ἦταν λίγου·

ἢ (τοὺ πανηγύρ' ἦταν πούλν κὶ οὐ τόπους ἦταν λίγους)
τοὺ πίν' οὐ δράκους τὸ νιρὸ διψάει τοὺ πανηγύρι.

Ἄλέξης³ κὶ ὁ Βλαχόπουλους ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουν.

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς πρόκλησιν μαντικῶν ὀνείρων περὶ γάμου, (Τοῦ αὐτοῦ, Λαογρ. σύμμεικτα, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 116-117, 121-126).

² Ἐν Κρήτῃ ἡ σύζυγος τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου ἡ νεάνις τις ἔψηνε τὸν σίτον. (Βλ. Μαρίας Λιουδάκι, Ὁ γάμος στὴν Κρήτῃ τῶρα καὶ παλιά, Ἑπετ. Ἑτ. Κρητ. Σπουδῶν, Γ' (1940), σ. 335).

³ Ἡ συνέχεια εἶναι τὸ γνωστὸν ἄσμα τοῦ Μικροῦ Βλαχόπουλου.

- Ἄντάμα ἔχουν τοὺς μαύρους τους σ' ἓναν τάβλα δεμένους
 ἔχουν κι μάννα καλουγρὰ γιὰ νὰ τοὺς δερμηνεύη
 — Παιδιά μου, τρῶτε, πίνετε κ' οἱ Τοῦρκοι σὰς κουρσεύουν.
 — Μάννα μου, κι ἂν μᾶς κούρσεψαν, ποτέ τους δὲ μᾶς πήραν... κλπ.

Παραθέτομεν τὴν μουσικὴν τοῦ ἔσματος κατὰ καταγραφὴν ὑπὸ τοῦ συντάκτου μουσικοῦ κ. Σπυρ. Περισιτέρη :

Κά - - - του στούν Ἄ - - - γιου

θό - - - δου - ρου, κά - του στούν Ἄ - γιο

θό - δου - ρου, κτὸν Ἄ - γιο Κω - σταν -

τί - νο, στὸν γιο Κων - σταν - τί - νο - -

Τον.

Ὁ συμφυρμὸς τοῦ ἔσματος μὲ τὸ τοῦ Μικροῦ Βλαχόπουλου ἔχω τὴν γνώμην ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἔσματα ταῦτα ἤδοντο εἰς χορευτικὸν ρυθμόν, κατὰ τὰς πανηγύρεις ἢ ἄλλας περιστάσεις, ὡς κατὰ τὰς ἀπόκρεως, καθ' ἃς λαμβάνει χώραν χορός, ὁ ὁποῖος ἐξετελεῖτο παλαιότερον διὰ τῶν ἀδομένων ἔσμάτων καὶ ἦτο συνεχής.

Τὰ ἔσματα ταῦτα τοῦ αὐτοῦ κυρίως ρυθμοῦ, χρόνου, ἤδοντο τὸ ἐν κατοπιν τοῦ ἄλλου ἄνευ διακοπῆς¹. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως τὰ πολυστίχα ἔσματα δὲν ἤδοντο πλήρη, διὸ ἐλησμονοῦντο, οὕτω δὲ ἔλαβε τὸ ἀνωτέρω ἔσμα τὴν σημερινήν του μορφήν.

¹ Τοῦτο συμβαίνει καὶ σήμερον κατὰ τὸν πασχαλινὸν χορόν, ὅπου τὸ ἐν χορευτικὸν ἔσμα ἀκολουθεῖ τὸ ἄλλο.

R É S U M É

**Recherche folklorique dans la province de Trikala en Thessalie
(du 16 août au 2 septembre 1968)**

par Anne J. Papamichail

Faisant suite à sa mission de l'année précédente dans cette région (i) l'auteur a travaillé aux villages Aghios Théodoros, Kalliroï et Kalam-baka, où a recueilli un matériel folklorique varié, noté dans un cahier (in 8° grand format) de 383 pages, déposé au Centre de Recherches sub no 3241. Également elle a enregistré sur bandes magnétiques 120 chansons folkloriques et danses populaires.

De ce matériel l'auteur, commente certains éléments seulement:
a) De la vie agricole elle rapporte du village Kalliroï des informations relatives à la charrue en bois «ξυλαέτρι», «ξυλάλειτρο», «ἄλειτρο» ou «ἀλέτρι» comme on le nomme presque dans toute la Grèce. Elle donne une description minutieuse des différentes parties de cet instrument de travail archaïque en les nommant et en les comparant avec celles de la charrue de Byzance et de l'Antiquité.

b) Parmi les légendes recueillies elle commente celle des géants Hellènes qui étaient considérés par les Grecs anciens et d'autres peuples comme ayant une force surnaturelle. Cette croyance est répandue presque dans toute la Grèce.

c) Des coutumes locales elle mentionne les légendes de St. Théodore ainsi que la foire qui est célébrée en son honneur le jour de sa fête. Cette foire dure trois jours: du premier vendredi du grand carême au dimanche. Le samedi, après la messe, on bénit le plateau du St. Théodore où on y met des grains du blé cuits. Ces grains du blé sont distribués aux fidèles et servent à des buts devinatoires.

Le dimanche après la messe on danse dans la cour de l'église la danse du St. Théodore en chantant la chanson du Saint.

Selon l'auteur cette chanson constitue une synthèse des chansons du cycle akritique soit: «du dragon retenant les eaux», et du «Petit Vlachopoulo». Cette synthèse est due, selon l'auteur, au fait que ces chansons étaient chantées et dansées pendant la fête du St. Théodore aux foires et en d'autres circonstances l'une après l'autre sans interruption pour faire durer la danse. Avec le temps ces chansons polystiques n'étaient plus chantées en entier, du fait de la disparition des vieux qui les connaissaient et ainsi prirent leur forme actuelle.